วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆส ปริทรรศน์
Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review
ISSN : 3057-1952 (ONLINE)

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธสำหรับการส่งเสริมความยั่งยืนของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง

The Development Of Buddhist–Oriented Creative Activities to Promote Sustainability of Temples and Community along Phra Khanong Canal

สุภาวดี คูหาทอง[1]
Supawadee Kuhatong
พระสุธีรัตนบัณฑิต[2]
Phra Sutheerattanaabundit
แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม[3]
Maechee Kritsana Raksachom
E–mail: bcoo50889@gmail.com

Received: July 2, 2025 **Revised:** September 23, 2025
Accepted: September 27, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเพื่อศึกษาบริบทวัดและรูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนาของวัดริมคลองพระโขนง 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง เป็นการการวิจัยแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interview) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) บริบทวัดและรูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนาของวัดริมคลองพระโขนง พบว่า วัดริมคลองพระโขนง วัดปากบ่อ วัดทองใน และวัดมหาบุศย์ มีลักษณะเด่นเฉพาะที่สะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธา และการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิถีพุทธอย่างชัดเจน 2) การพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ ประกอบด้วย 1.) การศึกษาและวิเคราะห์บริบท

[1] ระบุภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[2] ระบุภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
[3] ระบุภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ของชุมชน 2.) การประชุมร่วมกัน โดยสร้างกิจกรรม “เยาวชนพุทธนวัตกร” 3.) ทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่เป้าหมาย 4.) การสรุปผลและต่อยอดจากกิจกรรม 3) พบว่า รูปแบบส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง สรุปได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. รูปแบบแนวศรัทธาตามประเพณี 2. รูปแบบแนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน 3. รูปแบบแนวพัฒนาสังคมร่วมสมัย องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย รูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ เกิดจากองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ หลักพุทธธรรม ประกอบด้วย บุญกิริยาวัตถุ 3 และ ไตรสิกขา กิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ คือ กิจกรรม “เยาวชนพุทธนวัตกร” 4. เครือข่ายความร่วมมือ เครือข่ายความร่วมมือโดยเฉพาะ บวร (บ้าน วัด ราชการ)

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, กิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ, พลังบวร, ความยั่งยืน, วัดและชุมชนริมคลองพระโขนง

Abstract

This research aimed at: 1) to study the context of the temples and the model of promoting Buddhist activities in temples along Phra Khanong Canal, 2) to develop creative Buddhist activities in temples and communities along Phra Khanong Canal, and 3) to propose a model of promoting creative Buddhist activities in temples and communities along Phra Khanong Canal. This research was qualitative using in-depth interviews and descriptive data analysis. The research results found that 1) the context of the temples and the model of promoting Buddhist activities in temples along Phra Khanong Canal found that temples along Phra Khanong Canal, Wat Pak Bo, Wat Thong Nai, and Wat Mahabut have distinctive characteristics that clearly reflect beliefs, faith, and people's participation in Buddhism, 2) the development of creative Buddhist activities consisted of; (1) studying and analyzing the community context, (2) holding joint meetings to create activities, "Buddhist Innovative Youth", (3) experimenting with the activity format in the target area, (4) summarizing the results and building on the activities, 3) the format for promoting creative Buddhist activities at temples and communities along the Phra Khanong Canal can be summarized into 3 formats: 1) Traditional faith format, 2) Creative for youth format, 3) Contemporary social development format. Knowledge gained from research for promoting creative Buddhist activities comes from 3 components: Buddhist principles, including the 3 meritorious deeds and *Tisikkhā*; Creative Buddhist activities, including novice Bhikkhu ordination activity at Wat Pak Bo, "Buddhist Innovative Youth" activity, 3. Cooperation network; Cooperation network, especially BWOR (home, temple, school).

Keywords: The Format Development, Buddhist-Oriented Creative Activities, BWOR, Sustainability, Temples and Communities Along Phra Khanong Canal

บทนำ

เมื่อโลกเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมฐานความรู้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและมีลักษณะก้าวกระโดด การแข่งขันเพื่อมุ่งเป็นผู้จำนำทางเศรษฐกิจโลกดำเนินอย่างต่อเนื่อง ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี องค์ความรู้ นวัตกรรมและการแข่งขันในช่วงปี พ.ศ.2551-2552 เกิดวิกฤติเศรษฐกิจโดยเริ่มต้นจากประเทศสหรัฐอเมริกาและลุกลามไปสู่ทวีปยุโรป ซึ่งเป็นสิ่งเหนือความคาดหมายเพราะต่างก็เป็นประเทศเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจทำให้หลายประเทศมีแนวคิดฐานความรู้ในแบบใหม่ หันมาให้ความสำคัญกับชุมชนและคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสร้างสรรค์ของท้องถิ่นหรือของภูมิภาค เห็นความสำคัญของเอกลักษณ์ชุมชนและตื่นตัวต่อสิ่งที่มีในแต่ละชุมชนอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และมีแนวคิดว่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการใหม่ๆ ในการพัฒนาชุมชนของตน โดยใช้ความหลากหลาย ความสร้างสรรค์ และพลังของทุกคนในชุมชน อันเป็นแนวคิดการสร้างชุมชนสร้างสรรค์และเมืองสร้างสรรค์ในประเทศต่าง ๆ

ปัจจุบันประเทศไทย ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศมาอย่างต่อเนื่อง โดยได้บรรจุยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในอดีต ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการจัดการทรัพยากรมนุษย์จนมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ที่ประเทศได้ทำการพัฒนาชุมชนฐานราก[4] การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชนกำหนดให้ชุมชมเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ และคนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัยมีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคมมีความเป็นพลเมืองตื่นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์มีความรับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อส่วนร่วมมีสุขภาพกายและใจที่ดีมีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง และมีความเป็นไทย ฯลฯ [5] นี้จะเห็นได้ว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่

[4] สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)**, (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2555), หน้า 2.

[5] เรื่องเดียวกัน, หน้า 64.

12 ให้ความสำคัญกับการสร้างและการพัฒนาชุมชน การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนรวมในการจัดสวัสดิการ ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้[6]

ชุมชนริมคลองพระโขนงยังมีวัดที่มีอายุมากกว่า 200 ปีขึ้นได้แก่ วัดปากบ่อ และ วัดทองใน ไป โดยตั้งอยู่ริมคลองพระโขนง จากการได้ศึกษาพบว่ามีวัฒนธรรมความโดดเด่นด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรมพื้นที่ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม อาทิ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้รวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับวิถีความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญ และชุมชนหลากหลายวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ผู้คนที่อาศัยอยู่ริมคลองพระโขนงจำนวนมากยังคงวิถีตั้งเดิมของชาวสวนอยู่ เช่น ชาวชุมชนมิตรไมตรีและชุมชนเจ็ดขนัด ที่ยังยกร่องทำสวน ปลูกพืชผักผลไม้ ยังมีวิถีชาวคลองที่ยังต้องใช้เรือในชีวิตประจำวัน ทั้งเพื่อการเดินทาง การค้าขาย พระโขนงเป็นแหล่งทำประมงสำคัญของชาวบ้านแถบนั้น สามารถที่จะวางลอบหาปลาได้ หลักธรรมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมกิจกรรม คือ บุญกิริยาวัตถุ 3 และ หลัก ไตรสิกขา" ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กาย จิต ปัญญา สังคม) โดยหลักธรรมทั้ง 2 หลักธรรมนี้มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบในทางพระพุทธศาสนา เพราะทั้งสองหลักธรรมนี้มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และก้าวไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ โดยแต่ละข้อมีการสอดคล้องกัน คือ ทานมัย (การให้) ศีลสิกขา การให้ด้วยเจตนาดี ส่งเสริมศีลธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ศีลมัย (การรักษาศีล) ศีลสิกขา ตรงกันโดยตรง เป็นการฝึกฝนพฤติกรรม กาย วาจา ให้อยู่ในกรอบที่ดีงาม ภาวนามัย (การภาวนา) สมาธิ + ปัญญาสิกขา การฝึกจิตใจให้สงบ (สมาธิ) และการเจริญปัญญา (วิปัสสนา) เพื่อเห็นความจริงของชีวิต

จากแนวคิดชุมชนสร้างสรรค์และเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนและกระบวนการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนอย่างยั่งยืน จากการวิจัยเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนของประเทศต่างๆ ทั่วโลก เพื่อจะใช้เป็นกรอบในการศึกษาองค์ประกอบของการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนงส่งเสริมกิจกรรมและนำมาเป็นแนวทางการส่งเสริมชุมชนสร้างสรรค์ในชุมชนริมคลองพระโขนง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมขนในประเทศได้ใช้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดวิถีพุทธของวัดและชุมชนสร้างสรรค์สู่ความยั่งยืนต่อไป

ในบริบทสังคมไทยที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางศาสนาและชุมชนจึงเป็นประเด็นสำคัญ วัดและชุมชนริมคลองพระโขนงในฐานะศูนย์รวมของศรัทธา ประเพณี และวัฒนธรรม ได้สะท้อนให้เห็นถึงพลังทางสังคมและจิต

---

[6] อนันต์ คติยะจันทร, การอนุรักษ์ชุมชนกับวิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนริมปากแม่น้ำห้วยหลวง จังหวัดหนองคาย, **วารสารปัญญาภิวัฒน์** ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – เมษายน 2563 หน้า 281.

วิญญาณที่สามารถเชื่อมโยงผู้คนกับหลักพระพุทธศาสนาได้อย่างมีพลัง อย่างไรก็ตาม กระแสทุนนิยมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ได้ส่งผลให้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาบางส่วนลดความสำคัญลง ทำให้จำเป็นต้องพัฒนากิจกรรมรูปแบบใหม่ที่สามารถประสานหลักธรรมเข้ากับความต้องการร่วมสมัย เพื่อรักษาความยั่งยืนของวัดและชุมชน

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการพัฒนารูปแบบกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ จึงมีความสำคัญต่อการฟื้นฟูและต่อยอดคุณค่าของชุมชน โดยอาศัยแนวคิด “พลังบวร” (บ้าน–วัด–โรงเรียน) และหลักพุทธธรรม ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ 3 และไตรสิกขา เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม การสืบทอดภูมิปัญญา และการพัฒนาจิตใจอย่างเป็นระบบ

ประเด็นปัญหาที่สำคัญคือ การลดน้อยลงของการมีส่วนร่วมของเยาวชนและคนรุ่นใหม่ในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ขณะที่วิถีชุมชนกำลังถูกกลืนไปกับกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ การศึกษานี้จึงมีความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้วัดและชุมชนริมคลองพระโขนงยังคงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและสังคมที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทวัดและรูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนาของวัดริมคลองพระโขนง
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interview) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและพัฒนารูปแบบกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธสำหรับวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง ตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร (Documentary study) ศึกษาเอกสารทุติยภูมิที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับรูปแบบกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับบวร แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา แนวคิดเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ แนวคิดการมีส่วนร่วม หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมกิจกรรม (บุญกิริยาวัตถุ 3 และไตรสิกขา)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยการสำรวจบริบทของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนงผ่านการเก็บข้อมูลรองจากเอกสารทางประวัติศาสตร์และข้อมูลเชิงสถิติ

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 1) พระสงฆ์และเจ้าอาวาสในวัดพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 4 รูป 2) ผู้นำชุมชน ที่มีบทบาทสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และนักกิจกรรมในชุมชน จำนวน 5 คน 3) ประชาชนในพื้นที่ริมคลองพระโขนงที่มีส่วนร่วมกิจกรรมบริเวณรอบวัดมหาบุศย์ เยาวชน, ผู้ใหญ่, ผู้สูงอายุ จำนวน 4 คน 4) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมในชุมชน จำนวน 4 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย

1) แนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่ม (Focus group Guideline)

2) แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview Guideline)

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของ การศึกษา จำแนกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิหรือเชิงเอกสาร โดยการค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา จดหมายเหตุ วารสาร รายงานการวิจัย หรืออื่นๆ

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ในขั้นตอนนี้เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งพระสงฆ์และเจ้าอาวาสในวัดพื้นที่เป้าหมาย ผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ จะส่งหนังสือและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi–structured Interview) พร้อมหนังสือยินยอมการให้สัมภาษณ์

3) การสังเกตพฤติกรรมและกิจกรรมในพื้นที่ เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการติดตามดูพฤติกรรมที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือตอบสนองต่อกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล 1) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาจากการสัมภาษณ์และการสังเกต โดยใช้กระบวนการ (1) การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Coding) (2) การวิเคราะห์ธีม (Thematic Analysis) 2) สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธที่เหมาะสมกับบริบทของวัดและชุมชนในประเด็น (1) บริบทของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง (2) การส่งเสริมกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง (3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง (4) แนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง

ผลการวิจัย

1) เพื่อศึกษาบริบทวัดและรูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนาของวัดริมคลองพระโขนง พบว่า บริบทวัดและรูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนาของวัดริมคลองพระโขนง พบว่า วัดริมคลองพระโขนง วัดปากบ่อ วัดทองใน และวัดมหาบุศย์ มีลักษณะเด่นเฉพาะที่สะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธา และการมีส่วนร่วมของประชาชนในวิถีพุทธอย่างชัดเจน โดยมีรูปแบบวิธีการ แผนงานในการพัฒนาวัดตามแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อกำหนดนโยบายการบริหารงาน ได้แก่ แผนงานด้านการปกครอง แผนงานด้านการศึกษา แผนงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ แผนงานด้านการเผย

แผ่ แผนงานด้านสาธารณูปการ แผนงานด้านสาธารณสงเคราะห์ และการพัฒนาพื้นของวัดนั้น เป็นการพัฒนาพื้นที่เพื่อการส่งส่งการจัดกิจกรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน หรือผู้ที่มีความสนใจ มีความศรัทธาทั้งในด้านพระพุทธศาสนาหรือการศรัทธาในความเชื่อ โดยมีการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสังคมส่วนใหญ่แล้วจะเป็นกิจกรรมที่มาจากวัดเป็นศูนย์กลางและกำหนดกิจกรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน โดยเน้นกิจกรรมส่งเสริมในด้านการพัฒนาจิตใจจากภายใน เช่น การจัดกิจกรรมตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำเดือน การจัดกิจกรรมตามประเพณีไทย และการเชิญร่วมทำบุญ เป็นต้น

2) **เพื่อพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง** พบว่า การพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง มีรายละเอียดกระบวนการได้แก่ 1) การศึกษาและวิเคราะห์บริบทของชุมชน เป็นการสำรวจข้อมูลจากบริบทชุมชน ได้แก่ การศึกษาภูมิหลัง ของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง เช่น ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี และความเชื่อทางพุทธศาสนา 2) การประชุมร่วมกัน กันระหว่างวัดและชุมชน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลบริบทและรูปแบบกิจกรรมเชิงพระพุทธศาสนาวัดริมคลองพระโขนง เป็นการจัดเวทีประชาคม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างวัด ผู้นำชุมชน ครู เยาวชน และประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ริมครองพระโขนง ร่วมกันกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธร่วมกันคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย โดยออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ ประกอบด้วย หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 และ หลักไตรสิกขา คือ กิจกรรม “เยาวชนพุทธนวัตกร” เหมาะสมกับบริบทเป็นกิจกรรมพัฒนาความรู้คู่คุณธรรมแนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน เน้นการฝึกอบรมเยาวชนให้เป็น”เยาวชนพุทธนวัตกร” โดยพระสงฆ์และผู้นำชุมชนให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของวัดปากบ่อ วัดทองใน วัดมหาบุษย์ ชุมชนริมคลองพระโขนง 3). ทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่เป้าหมาย เป็นการดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธในระยะปฏิบัติการจริง คือช่วงเวลาที่องค์ประกอบเชิงแนวคิดและการวางแผนถูกแปรเปลี่ยนให้เกิดเป็น “การลงมือทำ” ที่จับต้องได้ โดยมีจุดเน้นอยู่ที่การถ่ายทอดหลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เกิดผลในระดับ “พฤติกรรม” และ “จิตสำนึก” ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและมีความเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของผู้เข้าร่วม กิจกรรมเหล่านี้จะถูกออกแบบให้เหมาะสมกับวัย ความสนใจ และบริบทของผู้เข้าร่วม เช่น เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ หรือชุมชน โดยมีลักษณะสำคัญคือ “เรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วม” และ “ฝึกฝนผ่านการลงมือปฏิบัติ” เพื่อให้การเรียนรู้ธรรมะไม่เป็นเพียงแนวคิดนามธรรม หากแต่กลายเป็นวิถีชีวิตที่นำไปใช้ได้จริง และ 4) การสรุปผลและต่อยอดจากกิจกรรม “เยาวชนพุทธนวัตกร” สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ (1) การสรุปผลการดำเนินกิจกรรม และ (2) การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น การพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง สะท้อนให้เห็นถึงพลังของความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และโรงเรียน ภายใต้แนวคิด “พลังบวร” ที่ช่วยขับเคลื่อนสังคมไทยผ่านมิติของศาสนา วัฒนธรรม และการเรียนรู้ โดยเฉพาะในบริบทของเมืองที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากกระแสทุนนิยมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ การที่วัดยังคงสามารถเป็นศูนย์กลางในการปลูกฝังคุณธรรมและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นหลักฐานสำคัญของบทบาทวัดในฐานะ “พื้นที่สร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาจิตใจ”

กิจกรรม “เยาวชนพุทธนวัตกร” เป็นตัวอย่างหนึ่งของการประยุกต์หลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับการพัฒนาเยาวชนในรูปแบบร่วมสมัย ที่ไม่เพียงปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แต่ยังเสริมสร้างทักษะการคิด การสื่อสาร และการออกแบบนวัตกรรมเพื่อสังคมอย่างมีเป้าหมาย ที่สำคัญคือกิจกรรมนี้เป็นเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านพลังของคนรุ่นใหม่ ด้วยกระบวนการที่บูรณาการศีลธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และความรู้ท้องถิ่นเข้าด้วยกัน

3) เพื่อนำเสนอรูปแบบส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง พบว่า รูปแบบส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง สรุปได้ 3 รูปแบบ ดังต่อไปนี้ 1. รูปแบบแนวศรัทธาตามประเพณี เป็นหนึ่งในรูปแบบของกิจกรรมวิถีพุทธที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะในบริบทของวัดและชุมชนดั้งเดิม เช่น ชุมชนริมคลองพระโขนง การส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธในรูปแบบ “แนวศรัทธาตามประเพณี” คือกระบวนการฟื้นฟูและธำรงไว้ซึ่งความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาที่หยั่งรากลึกในวิถีชีวิตของชุมชนไทยมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในพื้นที่ริมคลองพระโขนง ซึ่งยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นชุมชนดั้งเดิมไว้ได้อย่างชัดเจน รูปแบบนี้มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวันสำคัญทางศาสนา พิธีกรรมตามฤดูกาล ตลอดจนตำนานพื้นบ้านที่ประชาชนในท้องถิ่นให้ความเคารพศรัทธา 2. รูปแบบแนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน ในยุคปัจจุบันเยาวชนต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางเทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรม ส่งผลให้การพัฒนาทักษะชีวิตควบคู่กับคุณธรรมกลายเป็นสิ่งสำคัญ รูปแบบแนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชนจึงเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้เยาวชนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง คิดอย่างมีวิจารณญาณ และแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์อย่างเหมาะสม ลักษณะเด่นของรูปแบบนี้คือ การจัดกิจกรรมในลักษณะมีส่วนร่วม เยาวชนไม่ใช่เพียงผู้เข้าร่วม แต่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการคิด วางแผน ลงมือทำ และสรุปบทเรียน ซึ่งช่วยส่งเสริมความมั่นใจในตนเองและทักษะการทำงานเป็นทีม อีกทั้งยังปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ผ่านการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับการใช้สื่อ เทคโนโลยี และบริบทในชีวิตจริง กิจกรรมในรูปแบบนี้จึงมีความหลากหลาย ทั้งการจัดค่ายพัฒนาทักษะ การสร้างสื่อหรือผลงานที่สอดแทรกคุณธรรม การทำโครงงานนวัตกรรมที่ตอบโจทย์ชุมชน หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งทุกกิจกรรมล้วนเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ปลดปล่อยจินตนาการและพลังสร้างสรรค์อย่างเต็มที่ 3. รูปแบบแนวพัฒนาสังคมร่วมสมัย ในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน สังคมร่วมสมัยต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การพัฒนาสังคมร่วมสมัยจึงเป็นการสร้างสรรค์และปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพื่อให้สังคมมีความเข้มแข็ง เติบโตอย่างยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการของคนในทุกกลุ่มอย่างครอบคลุม รูปแบบแนวพัฒนาสังคมร่วมสมัยจึงเน้นการรวมพลังของคนในชุมชน สถาบันต่าง ๆ และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาอาชีพ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยไม่ละเลยคุณค่าดั้งเดิมที่ทำให้ชุมชนมีเอกลักษณ์และความเข้มแข็งในรูปแบบนี้ การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการมีส่วน

ร่วมทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน ดังนั้นชุมชนริมคลองพระโขนงได้ร่วมมือกับวัดในท้องถิ่นในการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ ผ่านการดำเนินงานที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ รูปแบบแนวศรัทธาตามประเพณี รูปแบบแนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน และ รูปแบบแนวพัฒนาสังคมร่วมสมัย ซึ่งแต่ละแนวทางมีลักษณะเด่นและเป้าหมายเฉพาะที่เสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจและวัฒนธรรม ภาพรวมของกิจกรรมทั้งสามรูปแบบนี้สะท้อนถึงความตั้งใจในการรักษาและต่อยอดวิถีพุทธให้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างมีชีวิตชีวา โดยไม่เพียงแต่เป็นพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นพลังสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงคนในชุมชนให้เกิดความรักความสามัคคี และมีเป้าหมายร่วมในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

1) ศึกษาบริบทวัดและรูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนาของวัดริมคลองพระโขนง พบว่า บริบทและการพัฒนาพื้นที่ของวัดริมคลองพระโขนง ทั้ง 3 วัดนั้นจะเห็นได้ว่า มีรูปแบบวิธีการ แผนงานในการพัฒนาวัดตามแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อกำหนดนโยบายการบริหารงาน ได้แก่ แผนงานด้านการปกครอง แผนงานด้านการศึกษา แผนงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ แผนงานด้านการเผยแผ่ แผนงานด้านสาธารณูปการ แผนงานด้านสาธารณสงเคราะห์ และการพัฒนาพื้นของวัดนั้น เป็นการพัฒนาพื้นที่เพื่อการส่งส่งการจัดกิจกรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน หรือผู้ที่มีความสนใจ มีความศรัทธาทั้งในด้านพระพุทธศาสนาหรือการศรัทธาในความเชื่อ โดยมีการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสังคมส่วนใหญ่แล้วจะเป็นกิจกรรมที่มาจากวัดเป็นศูนย์กลางและกำหนดกิจกรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน โดยเน้นกิจกรรมส่งเสริมในด้านการพัฒนาจิตใจจากภายใน เช่น การจัดกิจกรรมตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาประจำเดือน การจัดกิจกรรมตามประเพณีไทย และการเชิญร่วมทำบุญ เป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรธภร ปุระกัน[5] ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิอยู่ในระดับมาก ผู้สูงอายุมีเคารพศรัทธาพุทธศาสนาอย่างมั่นคงจึงมีรูปแบบและบทบาทที่เข้มแข็ง คือ ด้านการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุ ด้านกิจกรรมและรูปแบบทางพระพุทธศาสนา ด้วยการชักชวนคนเข้าวัดฟังธรรม แล้วการสนับสนุนการเผยแผ่ และช่วยปกป้องแก้ไขปัญหาทางศาสนา อีกทั้งผู้สูงอายุมีความสุขชื่นชอบในรูปแบบการกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้ผู้สูงอายุเป็นบุคคลต้นแบบของชุมชนทางพระพุทธศาสนา 2) รูปแบบแนวทางการส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ชุมชนและวัดได้ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีบทบาทอย่างเต็มที่ในการจัดกิจกรรมของชุมชนและกิจกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อกระตุ้นให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดีงาม

[5] ปรธภร ปุระกัน, “รูปแบบการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดชัยภูมิ”, **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2564) หน้า 192.

มองเห็นคุณค่าของชีวิต 3) วางรูปแบบกิจกรรมในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดพลังในการร่วมมือร่วมแรงสร้างเครือข่ายหรือชมรมผู้สูงอายุโดยมีตัวแทนของผู้สูงอายุ ตัวแทนผู้นำชุมชนและพระสงฆ์โดยใช้วัดและสถานที่สำคัญเป็นที่ประกอบ

2) เพื่อพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง พบว่า การพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง มีรายละเอียดกระบวนการประกอบด้วย 1) การศึกษาและวิเคราะห์บริบทของชุมชน 2) การประชุมร่วมกัน 3). ทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมในพื้นที่เป้าหมาย และ 4). การสรุปผลและต่อยอดจากกิจกรรม สอดคล้องกับ สิน งามประโคน[6] ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธประกอบด้วยพื้นที่กิจกรรมวิถีพอเพียงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในบริเวณมหาวิทยาลัยด้วยการบูรณาการหลักไตรสิกขา และพื้นที่การถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธโดยใช้พื้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะครุศาสตร์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ 2. ชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ 1. กิจกรรมวิถีพุทธพอเพียงที่ก่อให้เกิด ความคุ้มค่าทรัพยากรน้ำ และความยั่งยืนของการผลิตอาหาร 2. กิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธโดย ใช้สติและปัญญาเป็นฐานในการคิดแก้ปัญหาอย่างแยบคาย 3. กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ 4. กิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้วิถีพุทธ 3. ผลการประเมินชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านความเป็นไปได้ ในการนำไปใช้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านความมีประโยชน์บูรณาการตามหลักไตรสิกขา อันมี ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นฐาน

3) เพื่อนำเสนอรูปแบบส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง พบว่า รูปแบบส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง ประกอบด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. รูปแบบแนวศรัทธาตามประเพณี เป็นหนึ่งในรูปแบบของกิจกรรมวิถีพุทธที่มีความสำคัญโดยเฉพาะในบริบทของวัดและชุมชนดั้งเดิม เช่น ชุมชนริมคลองพระโขนง การส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธในรูปแบบ “แนวศรัทธาตามประเพณี” คือกระบวนการฟื้นฟูและธำรงไว้ซึ่งความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาที่หยั่งรากลึกในวิถีชีวิตของชุมชน 2. รูปแบบแนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน ในยุคปัจจุบันเยาวชนต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางเทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรม ส่งผลให้การพัฒนาทักษะชีวิตควบคู่กับคุณธรรมกลายเป็นสิ่งสำคัญ รูปแบบแนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชนจึงเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้เยาวชนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง คิดอย่างมีวิจารณญาณ และแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์อย่างเหมาะสม และ3. รูปแบบแนวพัฒนาสังคมร่วมสมัย ในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน สังคมร่วมสมัยต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ

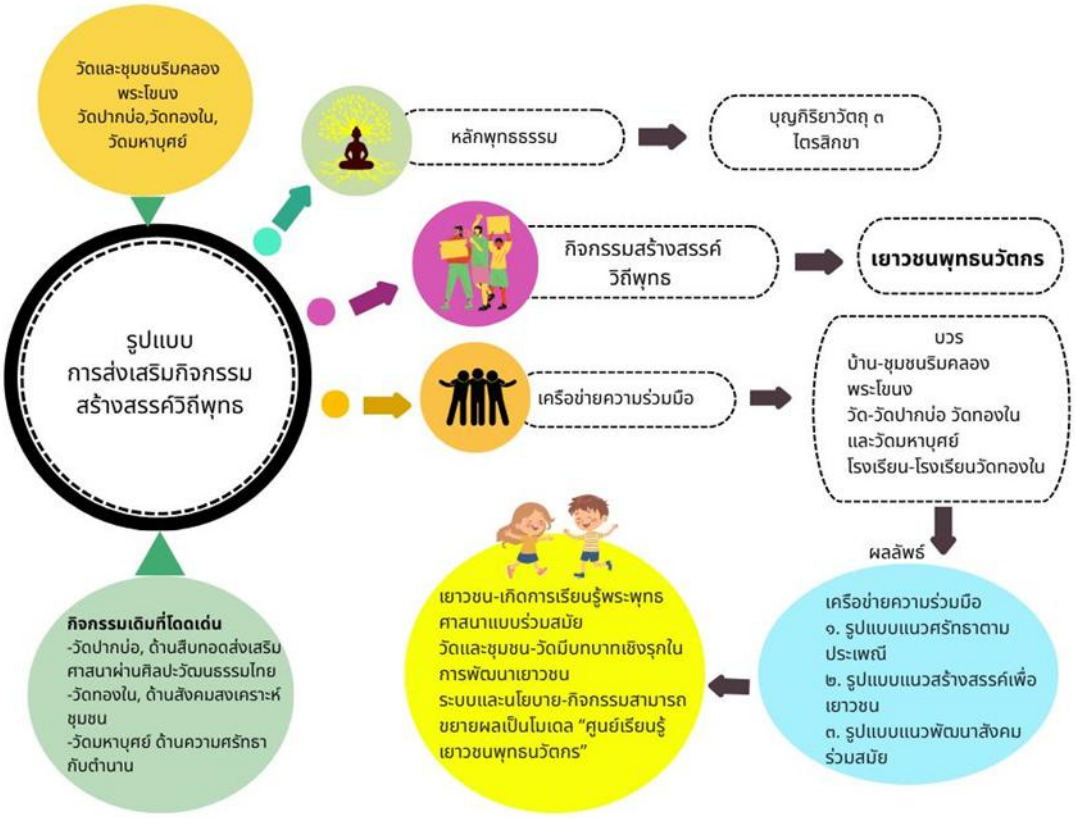
[6] สิน งามประโคน, “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”, **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ,** ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม 2567, หน้า 323.

ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การพัฒนาสังคมร่วมสมัยจึงเป็นการสร้างสรรค์และปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพื่อให้สังคมมีความเข้มแข็ง เติบโตอย่างยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการของคนในทุกกลุ่มอย่างครอบคลุม รูปแบบแนวพัฒนาสังคมร่วมสมัยจึงเน้นการรวมพลังของคนในชุมชน สถาบันต่าง ๆ และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาอาชีพ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยไม่ละเลยคุณค่าดั้งเดิมที่ทำให้ชุมชนมีเอกลักษณ์และความเข้มแข็งในรูปแบบนี้ การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการมีส่วนร่วมทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับพระราชสุตาภรณ์ และคณะ[7] ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า 1) พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย (1) กระบวนการเรียนการสอนวิถีพุทธ (2) กระบวนการเรียนรู้วิถีพุทธ (3) เศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ (4) การฝึกสติภาวนาวิถีพุทธ (5) วัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ (6) นวัตกรรมเด่นประจำพื้นที่ และ (7) นวัตกรรมความคิดสร้างสรรค์วิถีพุทธ มาประกอบในการทำกิจกรรมอันเกิดจากการเรียนรู้วิถีพุทธ 4 กิจกรรม คือ (1) กิจกรรมนวัตกรรมการเรียนรู้ (2) กิจกรรมนวัตกรรมวิถีพุทธพอเพียง (3) กิจกรรมนวัตกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ (4) กิจกรรมเดินด้วยเท้า ก้าวไปในบุญ 2) นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยใช้หลักไตรสิกขาควบคู่กับการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาทัศนคติ ทักษะ จึงนำไปสู่การอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ทั้งเป็นเครื่องมือมือขัดเกลาอุปนิสัย จิตใจ ให้เป็นผู้ กตัญญูรู้คุณ และมีเมตตาธรรม 3) การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธเป็นการบูรณาการระหว่างนวัตกรรมการเรียนรู้ 7 ด้าน กับกิจกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ 4 กิจกรรม และหลักไตรสิกขา คือ (1) ขั้นศีล (2) ขั้นสมาธิ (3) ชั้นปัญญา เพื่อพัฒนาจิตใจนักเรียนให้มีความใฝ่รู้ และปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมที่ดีงามแก่นักเรียนผ่านทางกิจกรรม ให้นักเรียนเกิดการพัฒนาคุณลักษณะ **"ดี เก่งกล้า มีความสุข"**

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธสำหรับการส่งเสริมความยั่งยืนของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเป็นองค์ความรู้รูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ ดังแสดงในแผนภาพ

[7] พระราชสุตาภรณ์ และคณะ, "การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ", **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร,** ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม 2565), หน้า 987.

ภาพที่ 1 รูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ

จากแผนภาพองค์ความรู้จากการวิจัย อธิบายได้ว่า รูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ เกิดจากองค์ประกอบทั้ง 3 ดังนี้

1. หลักพุทธธรรม (Buddhist principles) ประกอบด้วย การใช้วิถีพุทธเป็นกรอบแนวคิด ในการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์วิถีพุทธ โดยยึดหลักใช้หลักธรรม "บุญกิริยาวัตถุ 3 และ หลัก ไตรสิกขา" ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กาย จิต ปัญญา สังคม)

บุญกิริยาวัตถุ 3 หรือ เครื่องมือในการสร้างบุญ 3 ประการ คือ หลักธรรมที่พระพุทธศาสนาใช้เป็นแนวทางในการสร้างความดีหรือบุญ ซึ่งมีดังนี้

1. ทานมัย (การให้) คือ การเสียสละสิ่งของหรือทรัพย์สินเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น เช่น การบริจาคทาน การให้ความช่วยเหลือ การแบ่งปัน ฯลฯ

2. สีลมัย (การรักษาศีล) คือ การประพฤติดีทางกาย วาจา ใจ โดยยึดถือศีลเป็นหลัก เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่พูดโกหก ไม่ประพฤติผิดในกาม ฯลฯ

3. ภาวนามัย (การเจริญภาวนา) คือ การฝึกอบรมจิตใจให้สงบและมีปัญญา เช่น การทำสมาธิ การเจริญสติ การฟังธรรม การแผ่เมตตา ฯลฯ

ไตรสิกขา (ไตร = สาม, สิกขา = การศึกษา/การฝึกฝน) คือ หลักการฝึกตน 3 ประการตามคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาตนเองให้พ้นทุกข์และเข้าถึงความหลุดพ้น โดยประกอบด้วย

1. ศีลสิกขา (การฝึกในด้านศีล) คือ การฝึกฝนให้มีวินัยทางกายและวาจา เน้นความประพฤติที่ดี, ไม่เบียดเบียนผู้อื่น นำไปสู่การ เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม เป็นพื้นฐานของจิตใจที่ดี

2. สมาธิสิกขา (การฝึกในด้านสมาธิ) คือ การฝึกจิตใจให้แน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน
เน้น: การมีสติ สมาธิ ความสงบภายใน นำไปสู่การมีจิตมั่นคง มีความสุขภายใน ไม่หวั่นไหวง่าย

3. ปัญญาสิกขา (การฝึกในด้านปัญญา) คือ การฝึกให้เข้าใจความจริงของชีวิตตามหลักธรรม เน้นความเข้าใจในไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) นำไปสู่การเกิดผล คือ เห็นความเป็นจริงของโลกและชีวิต คลายความยึดมั่น ถือมั่น

โดยหลักธรรมทั้ง 2 หลักธรรมนี้มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบในทางพระพุทธศาสนา เพราะทั้งสองหลักธรรมนี้มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และก้าวไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ โดยแต่ละข้อมีการสอดคล้องกันดังนี้

ทานมัย (การให้) ศีลสิกขา การให้ด้วยเจตนาดี ส่งเสริมศีลธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ

ศีลมัย (การรักษาศีล) ศีลสิกขา ตรงกันโดยตรง เป็นการฝึกฝนพฤติกรรม กาย วาจา ให้อยู่ในกรอบที่ดีงาม

ภาวนามัย (การภาวนา) สมาธิ + ปัญญาสิกขา การฝึกจิตใจให้สงบ (สมาธิ) และการเจริญปัญญา (วิปัสสนา) เพื่อเห็นความจริงของชีวิต

2. กิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ (Creative Buddhist Lifestyle Activities) การออกแบบกิจกรรมที่มีความสร้างสรรค์ ผสมผสานระหว่างประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นกับเทคนิคสมัยใหม่ กิจกรรม “เยาวชนพุทธนวัตกร” เป็นกิจกรรมพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม แนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน เน้นการฝึกอบรมเยาวชนให้เป็น”เยาวชนพุทธนวัตกร” โดยพระสงฆ์และผู้นำชุมชนให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของวัดปากบ่อ วัดทองใน วัดมหาบุษย์ ชุมชนริมคลองพระโขนง แก่เยาวชนผู้สมัครเป็น“เยาวชนพุทธนวัตกร” เพื่อจะได้รับเยาวชนพุทธนวัตกรได้รับความรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมและรายได้เพื่อนำไปใช้จ่ายด้านการศึกษาเล่าเรียนวัดทองใน มีรายได้จากการทำบุญของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม

3. เครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Network) เครือข่ายความร่วมมือโดยเฉพาะ บวร ประกอบด้วย 1) บ คือ สถาบัน ครอบครัวหรือบ้าน คือ ชุมชนริมคลองพระโขนง 2) ว คือ สถาบันศาสนาหรือ วัด ในพื้นที่ริมคลองพระโขนง ประกอบด้วย วัดปากบ่อ วัดทองใน และวัดมหาบุศย์ และ 3) ร คือ สถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมีแบบแผน ได้แก่ โรงเรียนวัดทองใน การผสานความร่วมมือระหว่างทั้งสามภาคีนี้ก่อให้เกิดเครือข่ายที่เข้มแข็ง ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาพื้นที่ ไม่เพียงแต่ในด้านรูปธรรม เช่น การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่ แต่ยังส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจ และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนให้แพร่หลายและยั่งยืน โดยจากองค์ประกอบทั้ง 3 เมื่อผสานเชื่อมโยงกันแล้วนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ได้คือ 1. รูปแบบแนวศรัทธาตามประเพณี คือกระบวนการฟื้นฟูและ

ธำรงไว้ซึ่งความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาที่หยั่งรากลึกในวิถีชีวิตของชุมชนไทยมาอย่างยาวนาน 2. รูปแบบแนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน ในยุคปัจจุบัน เยาวชนต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางเทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรม และ 3. รูปแบบแนวพัฒนาสังคมร่วมสมัย เน้นการรวมพลังของคนในชุมชน สถาบันต่าง ๆ และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาอาชีพ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

การวิจัยนี้สร้างแบบจำลอง “กระบวนการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อความยั่งยืน” ที่ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบเชื่อมโยง ได้แก่ 1) หลักพุทธธรรม (บุญกิริยาวัตถุ 3 และไตรสิกขา) 2) กิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ (เช่น กิจกรรมเยาวชนพุทธนวัตกร) และ 3) เครือข่ายความร่วมมือ “บวร” เมื่อเชื่อมโยงกันจะนำไปสู่ผลลัพธ์ 3 รูปแบบคือ ศรัทธาตามประเพณี สร้างสรรค์เพื่อเยาวชน และพัฒนาสังคมร่วมสมัย ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการออกแบบกิจกรรมชุมชนเชิงพุทธที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

บทสรุป

การพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธของวัดและชุมชนริมคลองพระโขนง สะท้อนให้เห็นถึงพลังของความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และโรงเรียน ภายใต้แนวคิด “พลังบวร” ที่ช่วยขับเคลื่อนสังคมไทยผ่านมิติของศาสนา วัฒนธรรม และการเรียนรู้ โดยเฉพาะในบริบทของเมืองที่กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากกระแสทุนนิยมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ การที่วัดยังคงสามารถเป็นศูนย์กลางในการปลูกฝังคุณธรรมและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นหลักฐานสำคัญของบทบาทวัดในฐานะ “พื้นที่สร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาจิตใจ” กิจกรรม “เยาวชนพุทธนวัตกร” เป็นตัวอย่างหนึ่งของการประยุกต์หลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับการพัฒนาเยาวชนในรูปแบบร่วมสมัย ที่ไม่เพียงปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แต่ยังเสริมสร้างทักษะการคิด การสื่อสาร และการออกแบบนวัตกรรมเพื่อสังคมอย่างมีเป้าหมาย ที่สำคัญคือกิจกรรมนี้เป็นเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านพลังของคนรุ่นใหม่ ด้วยกระบวนการที่บูรณาการศีลธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และความรู้ท้องถิ่นเข้าด้วยกัน กิจกรรมเหล่านี้จึงไม่เพียงพัฒนาคน แต่ยังพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ยั่งยืน และสามารถปรับตัวได้ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กล่าวได้ว่า การสร้างสรรค์วิถีพุทธในรูปแบบใหม่ มิใช่เพียงการรักษาประเพณี แต่คือการต่อยอดคุณค่าทางจิตใจและสังคมให้คงอยู่ในอนาคตอย่างมีชีวิตชีวาและมีพลัง นอกจากนี้ชุมชนริมคลองพระโขนงได้ร่วมมือกับวัดในท้องถิ่นในการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธ ผ่านการดำเนินงานที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ รูปแบบแนวศรัทธาตามประเพณี รูปแบบแนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน และ รูปแบบแนวพัฒนาสังคมร่วมสมัย ซึ่งแต่ละแนวทางมีลักษณะเด่นและเป้าหมายเฉพาะที่เสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจและวัฒนธรรม ภาพรวมของกิจกรรมทั้งสามรูปแบบนี้สะท้อนถึงความตั้งใจในการรักษาและต่อยอดวิถีพุทธให้คงอยู่คู่ชุมชนอย่างมีชีวิตชีวา โดยไม่เพียงแต่เป็นพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นพลังสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยง

คนในชุมชนให้เกิดความรัก ความสามัคคี และมีเป้าหมายร่วมในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม

การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า วัดและชุมชนริมคลองพระโขนงยังคงมีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางด้านจิตใจและวัฒนธรรม การพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์วิถีพุทธโดยใช้หลักพุทธธรรมและพลังบวร สามารถสร้างรูปแบบกิจกรรม 3 ประการ คือ แนวศรัทธาตามประเพณี แนวสร้างสรรค์เพื่อเยาวชน และแนวพัฒนาสังคมร่วมสมัย ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนถึงพลังความร่วมมือที่ช่วยเสริมสร้างคุณค่าเชิงศาสนาและความเข้มแข็งของชุมชนในโลกสมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

ปรธภร ปุระกัน. “รูปแบบการส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดชัยภูมิ”. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กุมภาพันธ์ 2564.

พระราชสุตาภรณ์ และคณะ. “การบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.** ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 พฤษภาคม 2565.

สิน งามประโคน. “การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ .** ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม 2567.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559).** สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2555.

อนันต์ คติยะจันทร. การอนุรักษ์ชุมชนกับวิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชนริมปากแม่น้ำห้วยหลวง จังหวัดหนองคาย. **วารสารปัญญาภิวัฒน์** ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – เมษายน 2563.